

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ГРУПУВАНЬ В СТАТИСТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ПРОЦЕСУ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості застосування методу групувань в процесі статистичного дослідження процесу іноземного інвестування в Україні. Виділено основні атрибутивні ознаки, які застосовуються при типологічних та структурних групуваннях.

Ключові слова: *прямі іноземні інвестиції, типологічні групування, структурні групування, класифікаційні ознаки.*

Найбільш поширеним в системі статистичних методів пізнання масових суспільно-економічних явищ і процесів є метод групувань. Опіраючись на діалектичну єдність синтезу та аналізу як способів пізнання, що доповнюють один одного, допускаючи певну ступінь абстракції, статистичне дослідження дає можливість розподілити множину одиниць досліджуваної сукупності на відмінні між собою, проте внутрішньо однорідні частини та одночасно з цим об'єднує їх в типові групи за суттєвою ознакою. Саме враховуючи такий підхід, А. Спирин та О. Башина визнають групування найбільш важливим методом статистичного дослідження, який дає можливість вловити перехід кількісних змін в якісні та виявити закономірності їх розвитку [1, с. 40]. Важливість цього методу О. Кальман та І. Христич пояснюють кризою призму наступних його функцій: по-перше, поділу сукупності на однорідні групи, по-друге, визначення меж та можливості застосування інших статистичних методів (відносних і середніх величин, кореляційного аналізу і т.д.), оскільки при їх використанні перш за все необхідно перевірити сукупність на однорідність, по-третє, здійснення класифікації та типології суспільно-економічних явищ [2, с. 36].

Останнім часом в наукових публікаціях звертають значну увагу на статистичне забезпечення управління (СЗУ) економічними процесами. Такими є концептуальні праці А. Головача та В. Захожая [4], Н. Ковтун [5], М. Пугачової [6]. Всі вищезазначені автори наголошують на важливості та необхідності застосування методу групувань. «Важливою передумовою дотримання принципу ефективності процесу формування СЗУ є типізація його структурних елементів, особливо відповідно до міжнародних і національних класифікацій. Важливим інструментом типізації структурних елементів СЗУ є статистичні класифікації та групування. На відміну від групувань, класифікації передбачають повніший, розширений поділ сукупності об'єктів, складання переліку, що розглядається як статистичний стандарт і здебільшого затверджується центральним статистичним відомством» [4, с. 30-31].

У нашому дослідженні ми зробимо спробу розширити сферу використання методу статистичних групувань (не висвітлюючи методологічну основу побудови статистичних групувань, оскільки вона викладена в будь-якому фундаментальному підручнику

з теорії статистики) та сфокусувати основну увагу на особливостях його застосування в статистичному дослідженні процесу іноземного інвестування. Зазначимо, що статистичне групування – це метод розчленування складного масового соціально-економічного явища на суттєво різні групи з метою всесторонньої характеристики його стану, розвитку та взаємозв'язку. Одночасно це і метод об'єднання одиниць досліджуваної сукупності в однорідні групи, в межах яких визначають статистичні показники. Крім того, що всі групування поділяють на прості, групові та комбінаційні, існує також класифікація їх на типологічні, структурні та аналітичні, які широко застосовуються в процесі дослідження процесу іноземного інвестування в Україні.

Існування різних форм і методів здійснення іноземних інвестицій, конкретних цілей дослідження та неоднорідних за змістом вихідних даних зумовлює необхідність застосування різноманітних прийомів групування. Як зазначає Н. Ковтун, застосовуючи метод групувань в дослідженні інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності, необхідно покладатись на його теоретичні засади [3, с.7].

Основними складовими інвестиційного процесу, в т.ч. й процесу іноземного інвестування, є учасники, ресурси (інструменти та об'єкти інвестування) та процеси (умови взаємодії учасників та інструментів). Для узагальнення первинної статистичної інформації про вищезазначені складові необхідно провести типологічне групування. На основі теоретичного аналізу досліджуваної сукупності виділяємо найхарактерніші групи, типи явищ, з яких вона складається, та визначаємо істотні відмінності між ними.

Насамперед визначимо основні типи іноземних інвесторів. Останніх, відповідно до таких законодавчих актів як Закон України «Про іноземні інвестиції» [7], Декрет Кабінету Міністрів України «Про режим іноземного інвестування» [8], Закон України «Про режим іноземного інвестування» [9], можна згрупувати наступним чином:

- іноземні юридичні особи;
- іноземні фізичні особи;
- іноземні держави;
- міжнародні організації.

Слід зазначити, що основним інструментом для

аналізу та прогнозування процесу іноземного інвестування на макrorівні є платіжний баланс. У ньому наведена важлива для подальшого дослідження класифікація іноземних інвестицій за функціональною ознакою. Відповідно до неї слід розрізняти [10, с. 256 – 262]:

I. Прямі інвестиції – здійснюються з метою впливу на процес управління підприємства шляхом участі у власному капіталі підприємства;

II. Портфельні інвестиції – боргові цінні папери, акції та інші інструменти, які купуються головним чином для отримання доходу при збереженні певної ліквідності коштів. Класифікуються залежно від того, чи є фінансовий інструмент активом чи зобов'язанням. Після чого портфельні інвестиції класифікуються за видом фінансового інструменту, таким чином:

- акції та інша участь в капіталі;
- боргові цінні папери;
- облігації та інші довгострокові цінні папери;
- інструменти грошового ринку.

III. Інші інвестиції – це всі операції з активами або зобов'язаннями, не віднесені до попередніх груп. Як і портфельні інвестиції, інші інвестиції класифікуються залежно від того, чи фінансовий інструмент є активом чи зобов'язанням. Після чого активи та зобов'язання класифікуються за видом фінансового інструменту таким чином:

- торгові кредити та аванси;
- наявні кошти та депозити;
- позики;
- інше.

Переходячи безпосередньо до аналізу процесу іноземного інвестування всередині країни, на основі вищезазначених вітчизняних нормативно-правових актів [7;8;9], можна згрупувати іноземні інвестиції за такими важливими ознаками, як тип інвестованих активів та форма інвестування.

За формою інвестування, прямі іноземні інвестиції (ПІІ) можуть бути згруповані таким чином:

- створення власних підприємств, філій або представництв на території України;
- придбання частки існуючих українських підприємств;
- створення спільних підприємств з українськими суб'єктами господарської діяльності;
- придбання в Україні цінних паперів та нематеріальних активів, що дають можливість контролю;
- придбання рухомого або нерухомого майна в Україні;
- придбання прав на користування землею та природними ресурсами в Україні;
- угоди про спільну господарську діяльність та розподіл продукції;
- інші форми, не заборонені чинним законодавством.

Відповідно до чинного законодавства, як ми зазначали раніше, іноземні інвестиції в економіку України за типом інвестованих активів можуть бути класифіковані так:

- іноземна валюта;
- національна валюта України;
- цінні папери;
- грошові вимоги та права на них;

- рухоме і нерухоме майно;
- права інтелектуальної власності;
- права на здійснення господарської діяльності;
- інші активи, не заборонені чинним законодавством.

Для детального аналізу даних про прямі іноземні інвестиції необхідно розглянути їх структуру в розрізі галузей економіки, країн-інвесторів та територіальну структуру, тобто здійснити структурне групування.

Вивчення галузевої структури ПІІ дає можливість визначити головну мету діяльності іноземних інвесторів. А. Пехник на основі результатів такого аналізу стверджує: хоч структура цих інвестицій поки що недосконала і відповідає радше інтересам отримання іноземними інвесторами швидкого прибутку, аніж стратегічним інтересам України, однак у структурі прямих інвестицій спостерігаються доволі позитивні тенденції, що свідчить на користь можливості певного остаточного узгодження інтересів інвесторів і національної економіки [11, с. 72-73].

Результати аналізу територіального розподілу ПІІ дають можливість оцінити інвестиційну привабливість регіонів України та є важливими для прийняття обґрунтованих рішень у сфері розробки державної політики зі стимулювання притоку іноземного капіталу в українську економіку.

Вивчення географічної структури основних країн-інвесторів дає можливість:

- виявити країн-лідерів прямого іноземного інвестування у вітчизняну економіку;
- визначити глибину зовнішньоекономічних зв'язків з традиційними партнерами;
- оцінити диверсифікацію міжнародної інвестиційної діяльності;
- проаналізувати обсяги інвестицій з країн і територій, що визнаються в Україні офшорними відповідно до вітчизняного законодавства [12] та рекомендацій FATF та OECD.

Деякі автори пропонують використовувати ще такі ознаки для класифікації іноземних інвестицій [13]:

I. За характеристиками країни-реципієнта та політики щодо залучення іноземних інвестицій:

- за режимом оподаткування;
- за формами державних гарантій.

II. За якісними ознаками та цільовим спрямуванням потоків іноземних інвестицій:

- за ступенем повернення;
- за величиною;
- за геополітичною спрямованістю;
- за метою інвестування;
- за якісною формою оформлення;
- за ступенем первинності;
- за характером участі в інвестиційному процесі;
- за рівнем доходності;
- за рівнем інвестиційного ризику;
- за характером (ефективністю) впливу на економіку приймаючої сторони.

Слід зазначити, що вищезазначені ознаки мають дещо обмежене використання та носять скоріше теоретичний характер ніж практичний. Це на нашу думку пояснюється тим, що деяка інформація про такі класифікаційні ознаки носить тільки експертний характер та відсутня в статистичній формі звітності про ПІІ.

Метод групувань є важливою передумовою для проведення комплексного статистичного дослідження процесу іноземного інвестування. За допомогою цього методу відображають об'єктивно існуючі класи, види та форми іноземних інвестицій, об'єднані в певні групи. Розглянуті в статті групування іноземних інвестицій є, на нашу думку, необхідною передумовою для висновків і рекомендацій в діяльності органів управління та отримання інформації, яка необхідна для обґрунтованих управлінських рішень в цій сфері та проведення різного роду науково-практичних досліджень.

Список літератури

1. *Общая теория статистики: Статистическая методология в изучении коммерческой деятельности [Текст] : учебник / А. И. Харламов, О. Э. Башина, В. Т. Бабурин и др.; Под ред. А. А. Спирина, О. Э. Башиной. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 296 с.*
2. *Кальман, О. Г. Правова статистика : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти [Текст] / О. Г. Кальман, І. О. Христинич. — Харків : Право, 2004. – 304 с.*
3. *Галицька, Е. В. Статистичні групування в аналізі інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності в Україні [Текст] / Е. В. Галицька, Н. В. Ковтун // Статистика України. - 2005. - №3. - С. 7-11.*
4. *Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика [Текст] : навч. посібник / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : КНЕУ, 2005. – 333 с.*
5. *Ковтун, Н. В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика [Текст] / Н. В. Ковтун. – К. : Імекс-ЛТД, 2005. – 420 с.*
6. *Пугачова, М. В. Методологічні засади статистичного моніторингу ділової активності підприємств [Текст] : монографія / М. В. Пугачова. – К. : Інформ-анал. агентство, 2007. – 535 с.*
7. *Про іноземні інвестиції [Текст] : закон України від 13 березня 1992 р. // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №26. – Ст. 357.*
8. *Про режим іноземного інвестування [Текст] : декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. // Відомості Верховної Ради. – 1993. – №28. – Ст. 302.*
9. *Про режим іноземного інвестування [Текст] : закон України від 19 березня 1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – №19. – Ст. 80.*
10. *Иванов, Ю. Н. Основы национального счетоводства (международный стандарт) [Текст] : учебник. / Ю. Н. Иванов, С. Е. Казаринова, Л. А. Карасева. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 477 с. – (Высшее образование).*
11. *Пехник, А. В. Іноземні інвестиції в економіку України [Текст] : навч. посіб. / А. В. Пехник. – К. : Знання, 2007. – 335 с.*
12. *Про перелік офшорних зон [Електронний ресурс] : розпорядження КМУ від 24 лютого 2003 р. № 77-р. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>.*
13. *Антонов, В. Б. Теоретичні основи класифікації іноземних інвестицій [Текст] / В. Б. Антонов // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010, Вип. 20.14. – С. 290 – 299.*

РЕЗЮМЕ

Маслий Вадим

Теоретические аспекты применения метода группирований в статистическом исследовании процесса иностранного инвестирования в Украине

В статье рассмотрены особенности применения метода группирований в процессе статистического исследования процесса иностранного инвестирования в Украине. Выделены основные атрибутивные признаки, которые применяются при типологических и структурных группированиях.

RESUME

Masliy Vadym

Theoretical aspects of application of method of groupings in statistical research of process of the foreign investing in Ukraine

In the article the features of application of method of groupings are considered in the process of statistical research of process of the foreign investing in Ukraine. Basic attributive signs which are used at the typological and structural groupings are selected.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.